RELATARE DE LA VALEA SEACĂ

MIHAI ALEXANDRU

În toamna lui ’76 am însoţit o echipă eterogenă de lingvişti, etnografi, scriitori, ziarişti într-una din acele încîntătoare excursii intens practicate pe atunci sub numele de „călătorie de documentare”. Eram singurul care mai trecusem prin acel sat din Munţii Banatului, vestit pentru bătrînii săi înţelepţi, şi poate că unii dintre tovarăşii mei m-ar fi dorit un fel de călăuză sau interpret sau măcar receptor entuziasmat al „descoperirilor” lor. Dar, în ce mă priveşte, nu aveam să fiu cucerit nici de puritatea graiului, nici de originalitatea cusăturilor, nici de inefabilul lirism al doinelor, nici măcar de farmecul misterios al peisajului înconjurător, ci de poveştile pe cît de adevărate pe atît de tulburătoare auzite de la unii sau alţii dintre cei cărora nu le ceream nici să-mi arate, nici să-mi pozeze, nici să-mi recite, nici să-mi vîndă, ci numai să mă îngăduie la vatra cu foc mocnit a amintirilor lor din vremuri de demult sau din timpuri mai noi.

În ziua hotărîtă ne-am urcat veseli şi zgomotoşi (indiferent de vîrste sau doctorate) în microbuz şi, după două ceasuri de plopi aurii şi cer albastru...

*

... iată Dealu’Ars: o spinare de pămînt uscat, sterp, prăfos, pe care au împietrit demult resturi de trunchiuri carbonizate. Circulă legenda că, în timpurile cînd trăiau oameni uriaşi, ale căror fapte sînt mărturisite în graiul pietrei prin întreaga zonă, aceştia s-ar fi luptat, chiar aici pe deal, cu arme de foc şi pară, pînă au pierit arşi cu toţii, iar dealul a rămas pîrjolit şi uscat pentru totdeauna. Atunci a secat şi un rîu pe a cărui fostă albie, numită prin partea locului „Valea Seacă”, doar primăvara, cînd se topesc zăpezile, vine cîte un torent care, în scurta, dar tumultoasa-i existenţă, rupe podurile, ia animale şi strică grădini.

Satul de pe Valea Seacă are o istorie mai apropiată şi povestea înfiinţării relativ recente a acestei aşezări e spusă de localnici oricui. Se zice că, dacă ar fi dorit să-şi numere anii pe degete, împărătesei de la Viena nu i-ar fi ajuns mîinile tuturor generalilor din suită. Totuşi, într-o bună zi,

împărăteasa se pomeni îndrăgostită ca în prima tinereţe de unul dintre aceştia şi începu să-i facă avansuri în văzul întregii curţi. Tot în văzul întregii curţi, generalul ignoră, ba chiar respinse graţiile augustei babe şi se îndrăgosteşte de o verişoară care i-ar fi putut fi chiar nepoată, fapt pentru care domnişoara a fost otrăvită înainte de a intra în istorie, iar generalului i s-a pus la cale o fugă în ţinutul gol şi pustiu de la frontiera cea mai instabilă a imperiului, unde mica escortă i-a săpat un bordei şi l-a abandonat. Hălăduind el singur printre munţii aceia, cu securea la spinare de frica fiarelor, a întîlnit odată o turmă de oi fără sfîrşit şi mare i-a fost mirarea şi mulţumirea cînd a văzut că oile erau păstorite de o ciobăniţă sălbatică şi dulce ca o zînă a pădurii ce era. Aşa s-a făcut generalul oier şi din ei doi a pornit neamul Ruşeţilor, care formează astăzi majoritatea populaţiei satului. Întemeietoarea, făptură fermecată, şi-a transmis puterea şi ştiinţa vrăjilor din fată în fată şi toate urmaşele ei au fost, rînd pe rînd, vrăjitoare, ghicitoare sau tămăduitoare.

Baba Sofica era spaima satului. Oamenii o vedeau uneori, seara, ieşind în poartă îmbrăcată în hainele ei întunecate, cu broboada enormă, de sub care străluceau ochii drăceşti, şi atunci îşi scuipa fiecare în sîn şi intra iute în casă, ferecînd porţile şi amintindu-şi să mai toarne seu în candela de sub icoana cu coroniţă uscată de busuioc. Bătrînii povestesc că, pe vremea cînd ei erau de o şchioapă, ea tot aşa neagră şi înspăimîntătoare apărea după asfinţit în poartă. Nimeni nu putea şti cînd, cum nici de ce apăruse în satul lor. Se spune că ar fi făcut-o maică-sa undeva în munte, prin farmece, cu dracul nu cu bărbat şi, de aceea, sîngele ei ar fi negru şi rece şi blestemat; sînge de vrăjitoare. Cîinii negri, care umblau noaptea cu ochii sticlind pe uliţe, îngrozind toată suflarea, mîţele care se împreunau în urlete fioroase pe sub acoperişuri, cucuvaiele care cobeau la marginea satului erau socotite înfăţişări nocturne ale păcătoasei, care bîntuia însoţită de moroii şi vîrcolacii ei să ia minţile oamenilor. Umbla vorba că, în nopţile fără lună, baba ar juca goală şi despletită în vadul sec cu dracii, însoţindu-se cu ei în scîrboşenie pînă la cîntatul cocoşilor; şi, cine ar vedea aceasta, ar muri pe loc. Dar se găseau în viaţă din aceia care ar fi jurat că au văzut-o cu ochii lor.

Acestea erau vorbe şi închipuiri, dar baba dezlegase şi legase, lecuise şi îmbolnăvise, omorîse şi înviase, fără greş, ori de cîte ori un om cu trupul chinuit de vreun deochi sau boală, cu sufletul întunecat de vreo patimă sau cu gospodăria lovită de vreun blestem, fără urmă, ori altă pricină din care Dumnezeu nu putuse sau nu voise să-l izbăvească, venise cu un ulcior de lapte sau o poală de făină, să-l scoată ea la liman cum o şti. Şi baba nu se

lăsase plătită niciodată degeaba. Nu se sfia să spună, cui stătea s-o asculte, că-i făcută din sămînţa lui Sarsailă şi nu-i poate sta împotrivă nimeni şi nimic. Cum făcea farmecele nu ştia nimeni, căci oricine ieşea de la ea nu-şi mai amintea ce văzuse acolo şi era moale şi bleg că dacă-l lăsai ar fi dormit neîntors o săptămînă.

Singura făptură omenească pe care baba nu reuşise s-o înspăimînte a fost o nepoată – Ana – pentru care faima vrăjitoarei era o poveste şi toate sculele ei, jucării. Cu tot sufletul ei întunecat, baba o îndrăgise pe copilă şi, dacă o gonea de multe ori din casa-i blestemată, o făcea numai pentru a o ţine departe de diavolul din ea. O urmări crescînd, împlinindu-se, şi cu toate că fata se rugase s-o înveţe măcar nişte descîntece, baba nu-i dezvăluise nimic, mărturisindu-i că, de cîte păcate a făptuit, începe să-şi teamă sufletul şi mai bine să se sfîrşească fărădelegile cu ea. Dar fata era şi ea os de vrăjitoare. Cînd a ajuns la vîrsta măritişului, s-a lăţit vorba că nu-i lucru curat că toţi flăcăii îşi pierduseră capul şi se îndesau la poarta ei. Iar ea, procleta, îi îngăduia pe toţi, dar nu alegea nici unul, învrăjbindu-i astfel de ajunseră să se taie prin sat din pricina ei. Şi, unde-i înnebunea zi după zi, nu le dădea pace nici în somn; li se înfăţişa şi atunci cu chip de zînă minunată şi-i muncea noaptea toată sugîndu-le vlaga că ajunseră, mîndreţe de feciori, galbeni ca ceara şi costelivi ca nişte cîini de pripas şi nu mai erau buni nici să păzească gîştele. Iar fetele toate se uscau aşteptînd peţitorii care nu mai aveau ochi decît pentru una. Aşa intrară mamele în griji, dar se temeau şi nu ştiau ce să-i zică sau să-i facă nepoatei vrăjitoarei. Pînă cînd, într-o noapte, stînd baba de veghe în pod, a zărit mare vîlvătaie dinspre casa Anei. O presimţire a cuprins-o, a coborît şi pentru prima oară de cînd o ştia lumea, a pornit pe uliţă în jos. Toţi s-au risipit în fugă din calea ei. Casa era prinsă de foc din toate părţile. Atunci a poruncit flăcărilor să încremenească. Apoi a păşit înăuntru. Ana şi ai ei fuseseră toţi hăcuiţi că nu se mai deosebeau unul de altul; toate lucrurile din casă erau rupte, sparte şi împrăştiate că nu mai puteai alege unul întreg. Sînge şi fum. A scotocit pînă a găsit printre nişte cuverturi şi scoarţe învălmăşite, vînăt şi umflat, dar neatins de secure, un pui de om nu mai mare de un cot.

L-a înfăşurat la iuţeală în cîrpa ei neagră, l-a luat sub cojoc şi, din poartă, a slobozit cel mai greu blestem pe care îl rostise de cînd se ştia: să piară de fier ascuţit făptaşii omorului şi toţi de un sînge cu ei, atît cei în viaţă cît şi cei ce vor mai apuca să se nască, să se stingă neamul lor, aşa cum se vor stinge în zori flăcările de pe casa Anei moarte. În urma ei, casa a ars pînă la pămînt şi zorii au găsit locul de spaimă, gol şi negru.

La scurt timp, a început în sat o zaveră cumplită. Între casele a doi fruntaşi rămăsese, după zidire, un loc al nimănui, nu mai lat de trei palme. De-o vreme se tot întîmpla că unii şi alţii, trecînd spre casă noaptea băuţi, să-şi facă nevoile în despărţitura care-i făcea nevăzuţi cu întunecimea ei, şi, în plus, îi sprijinea de ambele părţi dacă nu se puteau sprijini pe picioarele proprii. Atunci unul dintre cei doi vecini închise locul cu un gard; să nu-i mai spurce beţivanii casa. Celălalt, cînd văzu gardul gata, se socoti înfruntat şi, ca să nu iasă el micşorat din asta, îl făcu ţăndări şi îşi slobozi el însuşi nevoile acolo, în văzul lumii, ocărîndu-şi vecinul spre hazul celor adunaţi ca la urs. Drept răspuns, îşi găsi a doua zi grădina răvăşită şi cu împrejmuirea la pămînt. După asta, muriră otrăvite orătăniile din curţi; apoi cîinii.

Îşi spurcară pe rînd fîntînile, îşi mînjiră pereţii şi-şi sparseră geamurile. Într-o noapte, grajdul unuia luă foc şi arse cu boi cu tot. Apoi începură să se vîneze prin sat. Pînă cînd, într-o noapte, cine nu trebuia a primit o secure în moalele capului. Asta a pus pe picior de război tot satul, împărţit în două. S-au tăiat şi s-au rupt bărbaţii, s-au muşcat şi s-au sfîşiat femeile pînă cînd din stirpea ucigaşilor Anei nu au mai rămas decît doi copilaşi în pernă: un băieţel şi o fetiţă. Atunci, deodată, li s-au deschis oamenilor minţile şi au azvîrlit îngroziţi uneltele ucigaşe: blestemul babei lucrase. Vrajba fiind stinsă, cei doi prunci au fost luaţi şi crescuţi de străini cu milă şi îngrijorare; oare aveau să pătimească şi ei?

Băiatul se dovedi ager la minte şi a fost trimis la şcoală în oraşul din apropiere. După ce a terminat liceul, şi-a găsit o slujbă bună la fabrica de pîine. S-a însurat repede şi tot repede a făcut doi copii. Slujba mergea bine; a ajuns şef de depozit. Şi-a vîndut pămîntul din sat şi şi-a luat maşină. După alţi cîţiva ani de prosperitate a început să-şi clădească la intrarea în oraş casă mare, cu etaj, dar n-a ajuns să o vadă cu acoperişul pe ea. Într-o sîmbătă s-au urcat cu toţii în maşină şi au plecat să-i vadă pe bătrîni. În cîteva minute au parcurs cei 30 de kilometri pînă la Rîpa Neagră – o ruptură a scoarţei căscată adînc în dreapta şoselei – şi chiar în acel loc maşina a prins o baltă de ulei, a derapat şi s-a rostogolit în prăpastie.

Fetei nu i-a plăcut şcoala. După cîteva clase chinuite a rămas acasă pînă cînd părinţii adoptivi i-au găsit de lucru la oraş. Dar nu i-a plăcut nici munca. A fugit din sat şi a început să bată drumurile fără ţintă, hrănită şi îmbrăcată de şoferii în camioanele cărora vagabonda. Pînă a fost reţinută la un control şi s-a văzut obligată să se angajeze într-o fabrică, într-un oraş mare, plin cu o mulţime de localuri ispititoare, pe care a început să le frecventeze cu frenezie. Aşa a ajuns să cunoască un ins tuciuriu, tare

vorbăreţ şi vesel, cu care s-a distrat de minune şi care i-a oferit o sumă imensă, incredibilă pentru cîteva ceasuri petrecute împreună. Nu şi-a dat seama că respectivul o cumpărase de tot, după legea lui, şi a doua zi a plecat de la el senină şi neştiutoare, a găsit un alt tuciuriu şi nu a priceput nici în ultima clipă de ce primul, după ce a găsit-o cu celălalt a înjunghiat-o în acelaşi hotel în care o iubise.

Alt lucru care s-a întîmplat după tăierea Anei a fost că în curtea vrăjitoarei a început să se audă glas de copil: o fetiţă pe care baba o striga tot Ana şi care, făcîndu-se măricică, a început să iasă prin sat, spunînd, cui o întreba, că e Ana-mică, fata Anei. Uneori sătenii o vedeau pe Ana-mică urcînd pe Dealu'Ars şi, dacă unii îndrăzneau să-i ceară socoteală despre ce face acolo, ea le răspundea că merge să caute iarba fiarelor, cheia zînelor, cu care poţi deschide orice încuietoare. Baba, al cărei blestem era cunoscut şi temut de toţi, nu se mai arăta. Şi nu a ştiut nimeni cînd s-a dus la dracii ei din întunericul subpămîntului, pentru că numai Ana a avut grija ei pînă să închidă ochii şi singură a petrecut-o apoi – după cum îi lăsase vrăjitoarea cu limbă de moarte. În prima noapte de veghe a dezbrăcat-o şi i-a ars hainele şi sculele. Peste zi a scăldat-o în apă de ploaie neîncepută, în vechiul cazan de sub streaşină. În noaptea a doua, după asfinţitul lunii, a înfăşurat-o în cergă curată, a luat-o în spinare şi, călcînd încet să nu o simtă nici cîinii, a cărat-o prin vadul sec în sus pînă în zori, cînd a ajuns cu povara la despicătura de sub deal: o gropniţă cu înspăimîntătoare poveste, numită prin sat „Gaura dracului”, unde nici flăcăii cei mai curajoşi, nici copiii cei mai neastîmpăraţi n-au putut intra pentru că oricîtă înverşunare sau nesăbuinţă i-ar fi trimis, aburul fierbinte şi împuţit, care ţîşnea pe acolo în răstimpuri de neghicit şi de nesocotit din măruntaiele pămîntului, îi risipea îndată. Peste zi a stat ascunsă alături de leşul babei în gura de iad, ca să nu fie cumva văzută, şi noaptea următoare a săpat. La fel încă o zi şi o noapte, pînă aproape de răsărit cînd, ruptă de oboseală, de foame şi de sete, după ce şi-a tras sufletul puţin, s-a tîrît afară din groapă şi a împins pămîntul peste moartă, fără a-i pune cruce sau vreo piatră, fără a-i însemna în nici un fel trecerea la cele veşnice. Numai că baba îi poruncise ca, odată ajunsă la „Gaură”, să-i arunce leşul în întunericul fără fund şi să se întoarcă degrabă în sat, fără a mai privi înapoi, iar porunca din urmă fusese pecetluită cu groaznic blestem şi de blestemul ei nu scăpa nimeni. Pe vremea aceea, Ana era o femeie în putere, cu roşu în obraji, robustă şi vioaie ca toate femeile de la munte. La puţin timp după moartea babei însă, a început să-i pice dinţii şi părul, să i se întunece pielea şi să i se strîmbe oasele şi, peste toate, parcă i-ar fi luat Dumnezeu minţile: o vreme vorbea

în dodii, rîdea, ţipa şi plîngea fără rost, alteori nu vorbea deloc, îngăima nişte gîjîieli şi lălăia cînd o apucau furiile.

De la moartea vrăjitoarei s-au scurs ani. În urma ei n-a mai rămas decît nepoată-sa Ana, acum tot babă, schiloadă, diformă, hîdă, cu limba legată: nebuna satului. Cei bătrîni, cînd trec pe lîngă ea, îşi fac cruce şi se roagă pentru copiii şi nepoţii lor, unii îi mai aruncă ceva de mîncare în poală, iar puştii o pîndesc cu curiozitate şi cu teamă, ţipă la ea de după colţul casei şi doar cei mai curajoşi se încumetă să arunce cu cîte o piatră, dar fără a îndrăzni să o atingă, ci doar ca s-o stîrnească.

Într-o vară a poposit în sat o echipă de cercetători cu tot felul de instrumente şi aparate care au stîrnit tare curiozitatea sătenilor, spunînd că subsolul zonei ar fi bogat în zăcăminte pe care ei au sarcina să le prospecteze. După ce au sondat în mai multe locuri, au anunţat că satul stă pe un strat de cărbune care va intra curînd în exploatare. Într-adevăr. Au început construcţiile aferente, s-a asfaltat o derivaţie din şosea, au apărut în scurt timp sute de muncitori, specialişti şi, într-un an, se lucra din plin. Sătenii erau aproape toţi angajaţi la mină, pămînturile le rămîneau nelucrate, animalele le cam uitaseră, dar cîştigau bine, erau mîndri de noua lor viaţă. S-a deschis un şantier şi pe Dealu'Ars. Acolo nu au fost repartizaţi localnici, ci numai muncitori specializaţi, de prin alte părţi. Aceştia au ridicat repede un turn scurt şi gros, de beton, de care apoi nu s-a atins nimeni pentru că l-au înconjurat cu mai multe rînduri de garduri înalte de sîrmă şi l-au ferecat cu lacăte mari. Apoi au început zile grele pentru mineri. Galeriile, oricît de atent consolidate, se tot surpau, lucrările de consolidare înghiţind timpul pentru înaintare. Se lucra cu avînt şi sacrificiu, dar accidentele începură să-i sperie pe oameni, mai ales pe ţăranii nedeprinşi să muncească fără dogoarea soarelui pe spinare. Prăbuşirile, frecvente, goniră pe mulţi. Dar cei rămaşi se îndîrjeau să fie mai tari decît piatra, oricît s-au străduit nişte ortaci necunoscuţi, fie în birtul coloniei, fie în abataje, să-i convingă să se lase păgubaş că asta nu-i mină, e mormînt cu ascensor, în fine, nişte specialişti pe care nimeni nu-i văzuse să fi coborît în subteran au hotărît închiderea minei pentru imposibilitatea asigurării securităţii lucrătorilor, singura vină rămînînd a rocii, care se dovedise prea friabilă. Mina s-a închis, străinii au plecat, iar localnicii s-au îndreptat spre oraş unde, cu banii cîştigaţi sub pămînt, îşi cumpăraseră apartamente în blocuri, unde nu mai trebuia să care apă, să taie lemne, să robotească ziua întreagă. Satul, părăsit încet-încet, s-a strîns în sine, s-a uscat şi a căzut ca o floare moartă, fîneţele necosite s-au sălbăticit, livezile s-au frînt sub rodul necules, casele nelocuite au început să se năruie cotropite de bălării, pînă şi

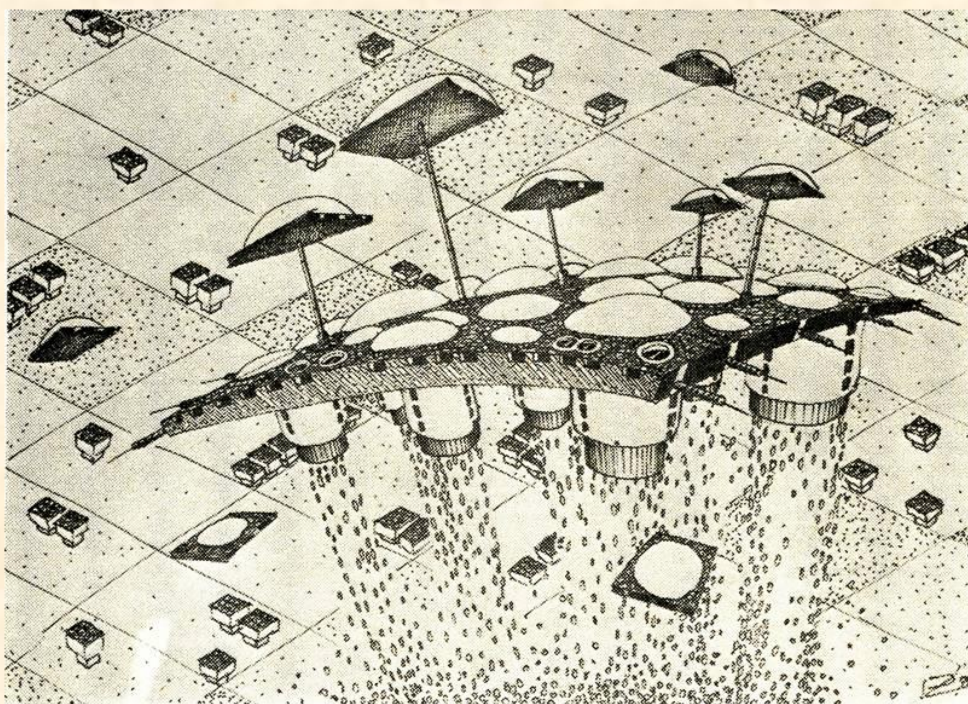
crucile din cimitir au căzut sufocate de ierburile înalte. Dealu'Ars a rămas uscat, pustiu şi sterp, cum a fost întotdeauna şi doar Ana nebuna îl urca gîfîind şi şoptind doar ea ştia ce. În sat mai rămăseseră doar ea, cîinii fără stăpîn, care zăceau nemişcaţi ziua întreagă la soare, în praful drumului, că puteai să calci pe ei şi moşii, care ieşeau seara să se aşeze, sprijinindu-se în beţe, pe bănci, lîngă porţile unde, pe vremuri, îi aşteptau la acel ceas fetele, astăzi doar umbre. Se obişnuiseră într-atît unii cu alţii încît pierduseră demult şi socoteala zilelor, toate fiind la fel.

În acea linişte de mormînt s-a întîmplat un lucru: într-o noapte a coborît dinspre Dealu'Ars, urlînd şi bălăbănindu-se, o arătare diavolească înconjurată de o lumină verzuie care ieşea din ea şi care se prelingea pe jos în urma-i lăsînd o dîră ca un abur strălucitor; cîinii s-au risipit tremurînd şi schelălăind, bătrînii au coborît obloanele şi au uns zăvoarele cu usturoi să nu intre strigoiul. În noaptea aceea nu a dormit nimeni. Cu lumînările aprinse, crucindu-se şi scuipîndu-şi în sîn şi-au amintit de baba Sofica; numai sufletul ei păcătos s-ar fi putut întoarce într-o aşa groaznică vedenie. De dimineaţă, dar numai după ce s-a luminat bine, au îndrăznit bieţii oameni să se mişte. S-au strîns în mijlocul satului să se sfătuiască. Ştiau din moşi-strămoşi că, dacă sufletul vreunuia vîndut necuratului se întoarce din negura caznelor veşnice să bîntuie printre cei vii, nu-l poţi trimite înapoi, pînă nu înfigi un fier ascuţit în inima mortului. Dar unde să fie hoitul babei? Nimeni nu ştia cînd se săvîrşise şi pe unde i-or putrezi oasele blestemate. Singura care ar fi putut să-i ajute era Ana nebuna. Dar nimeni n-o mai văzuse de nişte zile. Cineva trebui s-o caute pe la casele părăsite în care se adăpostea nopţile. Cine? Pînă la urmă se hotărîră să pornească toţi, însă mai întîi să treacă pe la biserică să ceară sprijin şi ocrotire Înaltului. În sfîntul lăcaş nu a îndrăznit să intre nici preotul cel tînăr, proaspăt repartizat. Pentru că pe pragul porţii zăcea Ana nebuna, adică ce mai rămăsese din ea căci zdrenţele de haine şi pielea ei erau topite ca de un foc mocnit şi din grămada aceea vîntul ridica un praf subţire şi puturos. Ieşea oare diavolul, din ea? În uşa bisericii...

Într-un ceas au ajuns la faţa locului o maşină a Miliţiei – alertată prin telefonul Primăriei, singurul din sat – şi o dubă verde. Miliţienii au îndepărtat ţăranii ţintuiţi acolo de frică şi de curiozitate, şi din dubă au coborît nişte oameni cu şorţuri mari, cizme şi mănuşi, care au strîns rămăşiţele babei într-o pungă mare pe care au închis-o într-un cufăr, apoi au pornit pe deal în sus. Aveau să găsească lacătele mari împrăştiate pe jos şi cilindrul de beton cu uşa groasă de plumb larg deschisă. De atunci încoace nu s-a mai întîmplat nimic.

*

După baia de praf din Căminul cultural, unde s-au produs toţi artiştii amatori din sat, domnii doctori au fost invitaţi la o masă tovărăşească – ocazie cu care şi-au cam dat în petic, de vină fiind răchia slabă de altfel, acră şi afumată, dar băută cu cana, că aşa se obişnuieşte prin partea locului. După ce au confundat zupa cu moarea, sarmalele cu melşpaisul şi oborul cu grădina, stimabilii s-au urcat în microbuz mai veseli şi mai gălăgioşi decît la venire. Atîta doar, că după cîţiva kilometri i-a răpus somnul.

Acuarelă de PETRU ZMED